

Gvido Stres*

Učitelji in učiteljice Stres na Goriškem in Koroškem – kronike učiteljskih družin Stres na Goriškem, Koroškem in v Ljubljani

*The teachers from the Stres family in the Gorica area and
in Carinthia – chronicles of the Stres family teachers in the
Gorica area, Carinthia and Ljubljana*

Izvleček

Članek je zapis o življenjski poti treh generacij učiteljev in učiteljic Stres iz Goriške od konca šestdesetih let 19. stoletja do začetka sedemdesetih let 20. stoletja. Začetnika rodbine učiteljev Stresov sta bila Anton Stres iz Sužida pri Kobaridu in Amalija, rojena Schlegel, iz Šturij pri Ajdovščini, ki sta učiteljevala v Bovcu, Breginju in Sedlu. V njuni družini je bilo od osmih otrok šest učiteljev: sinova Anton in Feliks ter hčerke Fani, Ema Marija, Milena in Stanka, ki so bili narodno zavedni učitelji na šolah na Goriškem in v krajih svojega učiteljevanja dejavni tudi izven šole. Anton (Tonin) je bil eden od začetnikov slovenskega planinstva na soški strani Julijskih Alp ter pisec planinskih člankov. Vera, hči Tonina in Karle Stres, rojene Lunder, se je izobrazila za profesorico pedagogike v Ljubljani, po koncu druge svetovne vojne sta se skupaj z možem Jožetom Kmetcem uveljavila kot pedagoga in surdopedagoga. Družina Alojzije in Feliksa Stresa, ki je bil pred prvo svetovno vojno učitelj v Temnici in Škrbini na Krasu, je preživela večletno begunstvo na Dolenjskem in se s Felikso službo učitelja na Lešah pri Prevaljah leta 1921 dokončno preselila na Koroško. V

Abstract

The article talks about the life of three generations of teachers from the Stres family in the Gorica area from the 1860s to the early 1970s. The first members of the Stres family to become teachers were Anton Stres from Sužid near Kobarid and Amalija, nee Schlegel, from Šturije near Ajdovščina, who taught in Bovec, Breginj and Sedlo. Out of the eight children in their family, six were teachers: the sons Anton and Feliks and the daughters Fani, Ema Marija, Milena and Stanka, who were nationally aware teachers in schools around Gorica and also active outside school in the places where they worked. Anton (Tonin) was one of the founders of Slovenian mountaineering on the River Soča side of the Julian Alps and the writer of articles on mountaineering. Vera, the daughter of Tonin and Karla Stres, nee Lunder, became a pedagogy professor in Ljubljana and after World War Two she and her husband, Jože Kmetec, became renowned pedagogues and teachers for the deaf. The family of Alojzija and Feliks Stres – before World War One the latter taught in Temnica and Škrbina on the Karst – following a period when they were refugees in the Lower Carniola region, finally moved to

* Gvido Stres, dipl. zgod. v pokoju, Kotlje, e-pošta: stresgvido@gmail.com

družini so bili trije od petih otrok učitelji in šolski upravitelji na koroških šolah: učiteljski par Milena Stres in šolski upravitelj Ivo Močnik v Libeličah, učiteljski par Boris in Mira Stres na Prevaljah, in Gvido, tudi ljubiteljski slikar, učitelj v Lokovici, Pamečah in od leta 1957 knjižničar v Študijski knjižnici na Ravnah na Koroškem.

Carinthia (Koroška) after Feliks got a teaching post in Leše near Prevalje in 1921. Three out of five children in the family were teachers or headteachers at various schools in Carinthia: Milena Stres and the headteacher Ivo Močnik in Libeliče, Boris and Mira Stres in Prevalje, and Gvido, also an amateur artist, was a teacher in Lokovica and Pameče, and from 1957 a librarian at the Study Library in Ravne na Koroškem.

Ključne besede: učitelji in učiteljice Stres, Goriška, Koroška, narodna zaveza, begunstvo.

Key words: the Stres family teachers, Gorica area, Carinthia/Koroška, patriotism, refugees

Uvod

Prispevek je kronika učiteljske rodbine Antona in Amalije Stres na Goriškem, ki vključuje tudi učiteljsko družino Feliksa Stresa in njegovih otrok na Krasu in Koroškem ter družino Vere, rojene Stres, in Jožeta Kmetca v Ljubljani. Raziskava obravnava tri generacije učiteljev in zajema obdobje od konca šestdesetih let 19. stoletja do začetka sedemdesetih let 20. stoletja. Prispevek obravnava učitelje in učiteljice, ki so vse življenje poučevali večinoma na podeželskih šolah in vztrajali v učiteljski službi do upokojitve ali do prezgodnje smrti. Bili so narodno zavedni in v krajih svojega učiteljevanja dejavni tudi zunaj šole. K raziskovanju me je spodbudilo dosedanje razdrobljeno objavljane njihovih podatkov in velika želja, da bi zgodbo o tej izrazito učiteljski rodbini zapisal in jo ohranil v zgodovinskem spominu. Ker sem našel zelo malo osebnih dokumentov in nobenih zapisov svojih prednikov, sem se raziskovanja lotil s pomočjo podatkov iz matičnih knjig, personalnih map za učitelje in podatkov iz drugih virov in literature. Že zelo zgodaj je smrt presekala življenjske poti Stresovih otrok. Hči Ema Marija je umrla v Breginju za tuberkulozo, stara dvaindvajset let, komaj leto dni po maturi na goriškem učiteljskišću. Anton (Tonin) je umrl pri enainštiridesetih letih, ko je poln načrtov v najbolj ustvarjalnih letih zapustil ženo Karlo, roj. Lunder, in le leto in pol staro hči Vero. V življenju Stresove družine je prva svetovna vojna pomenila velik preobrat: hči Fani in oče Anton sta umrla kot begunca v Ljubljani in na Bledu, sin Feliks je z družino, ki je več let preživela v begunstvu, dokončno zapustil Škrbino na Krasu in začel novo življenjsko pot na Lešah pri Prevaljah; mati Amalija se je s hčerkama vrnila v lastno hišo v Gorici, kjer sta Milena in Stanka preživljali težko obdobje pod italijansko fašistično oblastjo. Toninova hči Vera se je izobrazila za profesorico pedagogike v Ljubljani. Po koncu vojne sta se z možem Jožetom Kmetcem uveljavila kot pedagoga in surdopedagoga na Zavodu za gluho mladino v Ljubljani in na Pedagoški akademiji v Ljubljani.

* Članek je razširjena – dopolnjena in spremenjena – verzija nastopnega prispevka, ki sem ga imel na 38. zborovanju ZZDS na Ravnah na Koroškem 30. septembra 2016. Zahvaljujem se prof. dr. Vojku Kmetcu, mag. farmacije, profesorju in predstojniku na Fakulteti za farmacijo v Ljubljani v pokoju, za sodelovanje pri pisanju besedila o svojih starših, Veri in Jožetu Kmetec, ter za nove podatke, ki jih je prispeval.

Učiteljska rodbina Stres na Goriškem

Začetnika učiteljske rodbine sta bila Anton in Amalija Stres, rojena Schlegel. Anton se je rodil 24. marca 1843 v kmečki družini na domačiji pri Donjcu v Sužidu pri Kobaridu, očetu Ivanu in materi Katarini, rojeni Sovdat iz Idrskega.¹ V družini je bilo devet otrok, trije so umrli kot otroci. Poleg Antona so bili še: brat Ivan, rojen 10. oktobra 1836, sestra Terezija, rojena 15. oktobra 1838, poročena k Pulicu, brat Franc, rojen 4. julija 1845, poročen na domu, in brat Ignacij, rojen 5. avgusta 1856, umrl v Ljubljani decembra 1878. 19. septembra 1862 se je v tej družini rodila hči Katarina, mati pesnika Srečka Kosovela, ki je po zgodnji smrti staršev zapustila domačijo in odšla v Trst.² Kobarid je bil sredi 19. stoletja eden najbolj narodno zavednih trgov na Slovenskem: tu so ustanovili Narodno čitalnico (1871), organizirali tabor (1878), v trgu je delovalo več narodno zavednih izobražencev. Amalija Filomena Schlegel se je rodila 5. aprila 1850 v Šturjah pri Ajdovščini.³ Izvira iz družine očeta Filipa Schlegla, rojenega 12. maja 1812, železarskega mojstra in industrialca, in matere Marijane Fabiani, rojene 22. marca 1824 v Kobdilju. Oče je bil potomec protestantske plemiške družine, ki se je med tridesetletno vojno v prvi polovici 17. stoletja priselila iz Šlezije, naselila na Fužinah nad Ajdovščino in razvijala železarsko dejavnost.⁴ V družini so bili poleg Amalije še: Ferdinand, rojen 26. aprila 1844, Karolina, rojena 1. januarja 1846, Marija, rojena 2. februarja 1848, Alojzija, rojena 21. junija 1854, Terezija, rojena 15. januarja 1861, Franc-Karel, rojen 7. marca 1864 in Anton-Filip, rojen 18. julija 1868.⁵ Amalijin brat Avgust Schlegel, rojen 24. avgusta 1856 v Šturjah, umrl 7. maja 1908, je bil slikar in župan v Šturjah.⁶

1 V vseh dostopnih virih je za Antona Stresa zapisan datum rojstva 24. 3. 1843 (rodovnik rodbine Donjčevih Stres; *Kleiner Arier Nachweis* za Gvida Stresa; prepis iz mrliške matične knjige za Antona Stresa). Drugačen datum rojstva, 24. februarja 1843, mi je posredoval župnik Ivan Blažič iz rojstne knjige v Župnijskem uradu Kobarid, 16. februarja 2016.

2 Rodovnik rodbine Donjčevih Stres iz Sužida. Oče Ivan iz Sužida, rojen 22. 3. 1811, umrl 10. 11. 1882, in mati Katarina Sovdat iz Idrskega, rojena 23. 11. 1818, umrla 5. 10. 1879, sta se poročila 23. 2. 1835. Katarini Stres, materi Srečka Kosovela, je mama umrla pri sedemnajstih letih, oče pa tri leta pozneje.

3 Prepis iz rojstne matične knjige v ŠAK, posredoval arhivar Luka Tul, 25. 1. 2016.

4 Marušič, *Doktor Karel Lavrič*, str. 39. Družina Schlegel v Ajdovščini je omenjena med družinami z nemškim izvorom.

5 Podatke o družinskih članih Schlegel sta mi posredovala Emil in Metka Schlegel iz Ajdovščine 17. 11. 2016. Po izjavi posredovalcev jih je zbral Milan Schlegel iz Emmelhausna v Nemčiji v župnijskih arhivih in v dunajskem arhivu leta 1980.

6 PSBL, snopič 13. Gorica, 1987, str. 313.

Prvo daljše obdobje Antonove učiteljske poti je bilo v Bovcu, največjem trgu na Goriškem, ki je štel 1463 prebivalcev (1870) in bil sedež sodnega in davčnega okraja.⁷ Tu sta se 15. septembra 1870 poročila: Anton, sin kmečkih staršev z domačije Donjčevih v Sužidu, gorjan iz Zgornje Soške doline, in Amalija, iz družine industrialcev in tovarnarjev Schlegel, dolinka iz Vipavske doline, zaradi deželne meje na reki Hubelj Kranjica.⁸ Oba sta zapustila dom in začela novo življenjsko pot. V Bovcu so se v njunem zakonu rodili otroci: Tonin, Fani, Feliks in Gvido. Anton se je za učitelja izobrazil na goriški normalki še po starem načinu izobraževanja za učitelje, pred izidom državnega osnovnošolskega zakona 1869. Anton je verjetno učil v bovški šoli že v šestdesetih letih 19. stoletja.⁹ Leta 1865 so v tolminskem šolskem okraju delovale le štiri redne šole: v Tolminu, Kobaridu, Cerknem in v Bovcu. Vse druge so bile šole za silo, na katerih so poučevali tamkajšnji duhovniki.¹⁰ Leta 1872 je Anton naveden med letnimi člani Matice Slovenske v Bovcu,¹¹ leta 1874 pa kot učitelj v bovški trirazredni ljudski šoli.¹² Anton Stres je imel pomembno vlogo v delovanju bovške čitalnice. Vodil je njen pevski zbor in bil nekaj časa njen predsednik. Čitalnico je ustanovil dekan Peter Kobal s posebno slovesnostjo na binkoštni ponedeljek junija 1878.¹³ Delovala je v hiši Alojzija Sorča, veleposestnika, lastnika pošte in hotela v Bovcu, ki je bil tudi pomožni član Okrajnega šolskega sveta v Tolminu.¹⁴ Anton se je kot učitelj in eden od stebrov bovške čitalnice na začetku osemdesetih let 19. stoletja znašel v težkih narodnih razmerah v boju z nemškim taborom in organizacijo Schulverein.¹⁵ Andrej Gabršček, bovški učitelj med letoma 1883 in 1885 in tajnik bovške čitalnice, je zapisal, da je nemškutarstvo v času njegovega bivanja v kraju še močno sililo čez Predel v Bovec, vendar se je trg v osemdesetih letih 19. stoletja spremenil v družabnem in narodnem pogledu.¹⁶

V Breginju in Sedlu v Breginjskem kotu je bila druga, najdaljša postaja na življenjski poti učitelja Antona. Od leta 1881 je poučeval v enorazredni šoli v Sedlu, nato pa od leta 1883 vse do upokojitve leta 1907 v enorazredni ljudski šoli v Breginju.¹⁷ Žena Amalija je učila ženska ročna dela v Breginju in Sedlu. Izobrazila se je na enem od tečajev za učiteljice ročnih del in opravila izpit za poučevanje. O takšnem tečaju v Tolminu za vso Goriško leta 1876 je poročal časopis Soča.¹⁸ Stara

7 Kobal, *Bovec in njegova okolica*, str. 34 sl.

8 *Kleiner Arier Nachweis* za Gvida Stresa.

9 *Učiteljski tovariš*, 1. 2. 1867, l. 7, št. 3, str. 47. Poročilo Okrajnega šolskega ogledništva v Gorici, da je 12. 2. 1866 v Bovcu umrl učitelj Jožef Juh, na njegovo mesto pa je postavljen tamkajšnji podučitelj Janez Striess. Domnevam da gre za napačno navedbo imena učitelja Antona Stresa.

10 Rutar, *Zgodovina Tolminskega*, 1882, str. 185–215.

11 *Letopis Matice Slovenske*, 1872/73, str. 101.

12 *Imenik šolskih oblastnij, šol in učiteljev po Slovenskem*, 1874.

13 *Soča*, 14. 6. 1878, št. 24.

14 Komac, *Zakladnica bovške preteklosti*, str. 28, 32, 59–63.

15 *Soča*, 25. 11. 1881, št. 48.

16 Gabršček, *Goriški Slovenci*, I., str. 233.

17 *Koledar Družbe svetega Mohorja*, letniki od 1876 do 1907.

18 *Soča*, 28. 9. 1876, št. 39.

šola v Breginju je delovala v Majinčevi hiši »tan v Robu«.¹⁹ Časopis Soča navaja, da se je v breginjski šoli začel pouk oktobra 1882 v novozgrajeni stavbi.²⁰ Dve leti kasneje so v Breginju odprli še pošto postajo, po priporočilu domačina in državnega poslanca, viteza dr. Josipa Tonklija.²¹ V š. l. 1886/87 je bil Anton učitelj v enorazredni ljudski šoli v Breginju, ki jo je obiskovalo 109 otrok, žena Amalija pa učiteljica ženskih ročnih del. Ročna dela je učila tudi na sosednji šoli v Sedlu, ki jo je v š. l. 1887/88 obiskovalo 128 otrok, šolo v Breginju pa 118 otrok. Amalija je bila učiteljica ženskih ročnih del v Breginju in Sedlu v letih 1886–1889 in 1891–1897. Število učencev je bilo veliko: 1888/9 v Breginju 130, v Sedlu 124; 1891/2 v Breginju 97 od 117 šoloobveznih učencev. V tolminskem šolskem okraju je še v devetdesetih letih 19. stoletja delovalo veliko »šol za silo« (1891/92: 17 šol, 931 učencev, 1892/3 in 1894/5: 16 šol, 1896/7: 14 šol).²² Zelo pomembno vlogo je imela za šolanje Stresovih otrok za učitelje pripravljavnica za učiteljske v Kobaridu, ki je delovala od 1875 do ukinitve leta 1897.²³ Šola v Sedlu je bila od leta 1890 združena enorazredna učiteljska pripravljavnica, na kateri je dobil prvo učiteljsko mesto sin Tonin.²⁴ Anton je zadnjič naveden kot učitelj v Breginju leta 1907, ko se je pri štiriinšestdesetih letih upokojil.²⁵ Dr. Henrik Tuma omenja tri dopise Antona Stresa, učitelja in občinskega tajnika v Breginju, o krajevnih razmerah v Breginju od leta 1901 do 1903.²⁶ 8. januarja 1905 je družino pretresel žalosten dogodek, smrt dvaindvajset let stare hčerke Eme Marije, ki je umrla za jetiko (tuberkulozo). Rodila se je 3. avgusta 1882 v Breginju in je v š. l. 1903/1904 končala učiteljske v Gorici.²⁷

Po Antonovi upokojitvi leta 1907 se je družina preselila v lastno hišo v Gorici. Anton, nadučitelj v pokoju v Gorici, je leta 1912 omenjen kot darovalec slik za načrtovani Narodni muzej v Gorici. Omenjen je tudi na drugem občnem zboru Muzejskega društva za Gorico 10. marca 1913 v gostilni Pri zlatem jelenu v Gorici, kjer je poklonil društvu zbirko slik.²⁸ V obdobju pred italijansko zasedbo Gorice se je družina umaknila iz mesta in se zatekla k družini Lunder v Ljubljani. Anton je umrl 13. maja 1917 kot begunec na Bledu in bil tam 17. maja 1917 tudi pokopan.²⁹ Po vojni so se mama Amalija in hčerki Milena in Stanka vrnile v hišo v Gorici. Amalija je umrla decembra 1930 v Gorici.³⁰

19 Kočar, *Nekdanji Breginj*, str. 59–63.

20 Soča, 10. 11. 1882, št. 45.

21 Soča, 31. 10. 1884, št. 44.

22 *Popotnikov Koledar*, l. 1887, 1888, 1991–1997.

23 Tul, *Slovensko izobraževališče v Gorici*, str. 111 sl.; Soča, 1. 10. 1897, št. 40.

24 *Popotnikov Koledar*, l. 1892.

25 *Ročni zapisnik* (1901/2–1906/7).

26 Tuma, *Pisma*, str. 492. Anton je govoril o težavah, ki jih je imel z nekaterimi tamkajšnjimi duhovniki.

27 Vojko Kmetec, osebni podatki; Gabršček, *Goriški Slovenci*, II., str. 168; Soča, 18. 1. 1905, št. 5.

28 Soča, 27. 4. 1912, št. 49 in 22. 3. 1913, št. 32.

29 Mrliška matična knjiga župnije Bled nadškofije Ljubljana: zvezek 1917, št. 17; mrliški list št. 180/16.

30 Vojko Kmetec, osebni podatki.

Družina Antona in Amalije Stres okoli leta 1910 v Gorici. Stojijo z leve Stanka, Feliks, Anton (Tonin), Gvido in Milena. Ob starših Amaliji in Antonu sedi Fani. Fotograf Franc Weiss. Foto atelier Gorica. (Fototeka avtorja)

V družini Antona in Amalije se je rodilo osem otrok: Anton (Tonin), Fani, Feliks, Karel, ki je umrl kot otrok, Gvido, Ema Marija, Milena in Stanka. Šest od osmih otrok sta starša usmerila v učiteljski poklic, kar štiri so bile učiteljice. Vsi so maturirali na učiteljsišču v Kopru in Gorici. V družini je resnično veljalo pravilo: »Učitelj naj bo!«

Prvorojenec Anton (Tonin) se je rodil v Bovcu 30. julija 1871. Njegovi biografski podatki so objavljeni v biografskih leksikonih.³¹ Maturiral je na učiteljsišču v Kopru 12. julija 1890 in se 6. oktobra 1890 zaposlil na enorazrednici v Sedlu. Preizkus učiteljske usposobljenosti (strokovni izpit) za obče ljudske šole je opravil 12. maja 1893 in si v šolskem letu 1893/94 pridobil mesto stalnega učitelja v Sedlu. Na šoli v Sedlu je bil poverjenik Letopisa Matice Slovenske.³² Od 1905 do 1907 je bil učitelj v Idrskem, od 1907 do 1912 pa nadučitelj v Cerknem.³³ V obeh krajih službovanja je bil vključen v narodno prosvetno delo. Štirirazredna ljudska šola v Cerknem je bila njegovo zadnje učiteljsko mesto pred zgodnjo smrtjo. Pouk je potekal v novi šolski stavbi, ki so jo odprli s slovesnostjo 3. oktobra 1883.³⁴ Na

³¹ SBL, III. knjiga, II. zvezek, str. 507; PSBL, snopič 14, str. 475.

³² Vovko, *Družba sv. Mohorja, Slovenska matica in Družba sv. Cirila in Metoda*, str. 270–274.

³³ *Popotnikov Koledar* (1893–1997); *Ročni zapisnik* (1901/2–1914/15); Lavrenčič Pahor, *Primorski učitelji*, str. 380 sl.; UT, I. 47 (1907), št. 42; Stres, Peter, *Idrsko in Mlinsko*, str. 69.

³⁴ Bajt, *O šoli v Cerknem*, str. 243.

političnem in kulturnem področju je v Cerknem v zadnjem desetletju pred prvo svetovno vojno potekal spopad med liberalno usmerjeno Narodno čitalnico in Katoliškim izobraževalnim društvom. Tonin je aktivno deloval zlasti v cerkljanski podružnici Slovenskega planinskega društva, ustanovljeni leta 1904, in v telovadnem društvu Sokol v Cerknem.³⁵ 11. oktobra 1906 je bil izvoljen za odbornika Tolminskega učiteljskega društva, delegat tega društva je bil na zborovanju zastopnikov vsega avstrijskega učiteljstva 1. in 2. novembra 1907 na Dunaju.³⁶ Tonin se je 4. septembra 1909 poročil s Karlo Lunder, ki se je rodila 27. oktobra 1880 na Raki, iz učiteljske družine Franca in Franje Lunder, rojene Govekar.³⁷ Nenadoma je zbolel in imel operacijo trebušne mrene. Zdravil se je tri mesece, večinoma v Leonišču v Ljubljani. Umrli je v Ljubljani 10. avgusta 1912, pokopali so ga dva dni pozneje na pokopališču na Viču pri Ljubljani.³⁸ Nekrologi v časopisih ob Toninovi smrti izkazujejo njegovo veliko priljubljenost in spoštovanje v učiteljskih in planinskih vrstah.³⁹ Drugo področje njegovega delovanja je bilo planinstvo. Planinska literatura ga uvršča med začetnike slovenskega planinstva na soški strani Julijskih Alp in alpskih predgorij na Kobariškem in Bovškem. Prvenstvo plezalne ture na Triglav iz Zadnjice čez Skok in Dolič 21. avgusta 1899 mu je priznal tudi dr. Henrik Tuma, ki omenja prvo turistovsko (planinsko) poročilo iz Trente Antona Stresa Iz Baumbachove koče na Triglav v Planinskem vestniku leta 1901.⁴⁰ Eno desetletje, od ustanovitve Soške podružnice SPD leta 1896 v Tolminu do preselitve v Cerkno leta 1907, je v njej aktivno deloval kot odbornik – zaupnik za kobariški okraj. Leta 1908 je postal predsednik podružnice SPD v Cerknem. Vodil je planinske izlete iz Soške doline in Trente. Članke je objavljajl v Planinskih vestnikih v letih 1897 do 1901: Na Krn (1897), V Rezijo (1897) in Goriški Stol (1899). Njegovo vodilo je bilo: »*Lep je svet in gora mu je cvet!*« Sodeloval je tudi pri gradnji Trillerjeve koče na Krnu, prve planinske postojanke na Goriškem. Na odprtje koče 5. avgusta 1901 je vodil skupino planincev iz Kobarida skupaj s češkimi planinci, ki jih je vodil predsednik češke podružnice iz Prage dr. Karol Chodounsky.⁴¹

Fani se je rodila 3. decembra 1872 v Bovcu, maturirala je 17. maja 1891, preizkus usposobljenosti za učiteljico je opravila leta 1894 in 1896 pridobila mesto stalne učiteljice. Na dvorazredni ljudski šoli v Volčah je poučevala od leta 1892 do

35 Štucin, *Narodna čitalnica v Cerknem*, str. 106–117.

36 UT, 18. 10. 1907, l. 47, št. 42; 8. 11. 1907, l. 47, št. 45; *Popotnikov koledar* za š. l. 1906/7.

37 Vojko Kmetec, osebni podatki.

38 Soča, 13. 8. 1912, št. 92.

39 Soča 13. 8. 1912, števil. 92; *Slovenski narod*, 12. 8. 1912, l. 45, št. 185; *Slovenec*, 13. 8. 1912, št. 184; *Planinski vestnik*, 1912, št. 9, str. 197; Gabršček, *Goriški Slovenci* II., str. 391.

40 Tuma, *Planinski spisi*, str. 118, 384.

41 Strojín, *Zgodovina slovenskega planinstva*, str. 126, 130, 214, 216. Uršič, *Soška podružnica SPD*; Rovšček, *Kronika Soške podružnice SPD*; Soča 8. 8. 1901, št. 91.

1897. Več kot poldrugo desetletje, od 27. decembra 1898 do leta 1915, je bila učiteljica na štirirazredni ljudski šoli v Kobaridu.⁴² Aktivna je bila v različnih društvih v šoli: predsednica (1900–1901) in tajnica Družbe sv. Cirila in Metoda v Kobaridu (1908–1915) ter poverjenica Matice Slovenske v letu 1911.⁴³ Na začetku vojne je pribežala v Gorico, poleti 1915 pa v Ljubljano in se nastanila pri družini Lunder v Križevniški ulici 6. Umrla je 8. septembra 1915 kot begunka iz Gorice, pokopali so jo čez dva dni na pokopališču na Viču pri Ljubljani.⁴⁴

Gvido, rojen 22. aprila 1880, umrl 18. februarja 1964 v Bovcu, je bil davčni preglednik na davkariji v Bovcu.⁴⁵ V svojih spominih ga omenja Saša Šantel kot sošolca na nižji gimnaziji v Gorici v letih 1893 do 1897.⁴⁶ Poročen je bil s Katarino Jonko iz Bovca. Njuni otroci: Ljubko (1913–1924) ter več otrok, ki so umrli kot dojenčki.⁴⁷

Milena se je rodila 10. februarja 1890 v Breginju. Maturirala je 10. julija 1913 na ženskem učiteljišču v Gorici.⁴⁸ Preizkus usposobljenosti za učiteljico je opravila 17. maja 1915, v zadnjem letu delovanja učiteljišča v Gorici. Pred vojno je poučevala kot suplentka v Bovcu (1912–1914) in na podružnični šoli v Kalu v š. l. 1914/15.⁴⁹ Po koncu prve svetovne vojne se je vrnila iz Ljubljane na Goriško, kjer je poučevala na osnovnih šolah na Goriškem: v Orehku pri Cerknem (31. 12. 1918), v Hudi Južni (1. 1. 1919–30. 6. 1919), v Podbrdu (1. 7. 1919–30. 9. 1922), v Gabrjah pri Sovodnjah v š. l. 1923/24 in v Desklah (9. 10. 1924–30. 6. 1928). Po uveljavitvi Gentilejeve šolske reforme je bila leta 1929 premeščena v notranjost italijanske države in je omenjena v Genovi (1. 9. 1929 do leta 1930).⁵⁰

Najmlajša hči Stanka se je rodila 1. julija 1897 v Breginju. Državni učiteljski izpit je opravila 15. julija 1916 pred goriško komisijo v Ljubljani. Iz Ljubljane se je vrnila v Gorico, bila je učiteljica v Nemškem Rutu (od 8. 1. 1919) in leta 1922 v Breginju.⁵¹ Milena in Stanka sta se v Italiji poročili. Milena se je poročena pisala Segarini. Stanka se je poročila z Rinaldom Rossijem, imela sta dva otroka, hčer Nado in sina Nevija Rossija.⁵²

42 Lavrenčič Pahor, *Primorski učitelji*, str. 381; *Ročni zapisnik z imenikom šol in učnega osebja* (1901/2–19014/15).

43 Vovko, *Družba sv. Mohorja, SM in Družba sv. Cirila in Metoda*, str. 256–279.

44 *Slovenec*, 9. 9. 1915, l. 43, št. 205, str. 5; 13. 9. 1915, l. 43, št. 208, str. 6; *Slovenski narod*, 13. 9. 1915, l. 48, št. 209; *UT*, 8. 10. 1915, l. 55, št. 15; Sedmak, *Življenje v Kobaridu*, op. 167, str. 55.

45 Župnija Bovec: Krstna knjiga VI, leto 1880, št. 35; Mrliška knjiga IV, leto 1964, št. 6; vpogled Boštjan Fegic.

46 Šantel, *Spomini*, str. 201.

47 Vojko Kmetec, osebni podatki.

48 Soča, 13. 7. 1912, št. 79 navaja, da je maturirala v slovenskem učnem jeziku že leta 1912.

49 *Ročni zapisnik z imenikom šol in učnega osebja* v š. l. 1912/13, 1913/14 in 1914/15.

50 Lavrenčič Pahor, *Primorski učitelji*, str. 542; *Ročni kašipot* za l. 1923; *Ročni zapisnik* za l. 1923.

51 Prav tam, str. 382.

52 Vojko Kmetec, osebni podatki.

Vera in Jože Kmetec (lastnik fotografij Vojko Kmetec).

Družina Vere, rojene Stres, in Jožeta Kmetca v Ljubljani

Vera Stres, hči Tonina in Karle Stres, rojene Lunder, se je rodila 6. januarja 1911 v Cerknem in je bila ob očetovi smrti stara leto in pol. Po končani I. državni dekliški meščanski šoli v Ljubljani je obiskovala Državno žensko učiteljsišče v Ljubljani, kjer je 25. junija 1931 opravila učiteljski diplomski izpit. Nadaljevala je študij na Filozofski fakulteti Univerze kralja Aleksandra v Ljubljani in 19. oktobra 1935 pridobila diplomo pedagoške znanstvene skupine. Od 12. februarja 1937 je najprej honorarno poučevala na meščanski šoli pri Sv. Lenartu v Slovenskih goricah, od 30. marca 1938 do 5. maja 1938 kot učiteljica. 21. julija 1939 je bila premeščena na meščansko šolo v Kranju. Profesorski izpit iz pedagogike je opravila v Ljubljani 31. januarja 1941. Njena mati Karla Stres je umrla v Ljubljani 27. oktobra 1943. Po drugi svetovni vojni jo je Ministrstvo za prosveto 3. oktobra 1945 najprej namestilo na državno nižjo gimnazijo v Kamniku, od 25. januarja 1946 pa na Državno gluhonemnico v Ljubljani, kjer je bila 17. aprila 1946 imenovana za profesorico.⁵³ Vera je po letu 1946 vse do upokojitve 1972 delala kot profesorica na Zavodu za gluho mladino v Ljubljani. Ob zavzetem pedagoškem delu je svoje strokovne članke tudi objavljala v pedagoških časopisih. 4. januarja 1947 se je poročila z Jožetom Kmetcem. Njuna otroka sta hči Nada (rojena 30. januarja 1948

⁵³ ARS, AS 231. šk. 42, Personalne mape prosvetnega ministrstva (Vera Stres).

v Ljubljani), dipl. ing. fiz., in sin Vojko (rojen 22. oktobra 1950 v Ljubljani), mag. farm., dr. prof. Umrli je 19. maja 2006 v Ljubljani.⁵⁴

Jože Kmetec se je rodil 12. marca 1911 v Orehovi vasi pri Mariboru, umrl je 7. junija 1999 v Ljubljani. Osnovno šolo je obiskoval v Slivnici, meščansko šolo in moško učiteljsko pa v Mariboru, kjer je opravil diplomski izpit leta 1932. Pred drugo svetovno vojno je bil učitelj v Prevorju, kjer je na šoli organiziral amatersko gledališče, in v Šmarjeti na Dravskem polju, kjer je vodil in organiziral kmečko nadaljevalno šolo in čebelarско društvo. Leta 1941 je prišel v vojno ujetništvo v Nemčijo. Leta 1945 je odšel v Bračičevo brigado XIV. divizije, premeščen je bil v štab divizije kot zgodovinar in je bil leta 1946 demobiliziran. Po vojni je diplomiral kot predmetni učitelj – surdopedagog in bil nameščen kot učitelj na Zavodu za gluho mladino v Ljubljani, kjer je ostal do upokojitve leta 1971. Leta 1961 je postal predavatelj surdometodike in surdodidaktike na Pedagoški akademiji v Ljubljani. Na Zavodu je prevzel mesto pedagoškega vodje in leta 1957 izdal samostojno publikacijo *Kratka zdravstvena pedagogika*. Leta 1967 pa je postal direktor Zavoda za usposabljanje slušno in govorno prizadetih v Ljubljani (od 1960 pomočnik direktorja). Od leta 1966 do 1972 je bil član zvezne državne komisije za izdajanje učbenikov za slušno in govorno prizadete ter cenzor in redaktor mnogih učbenikov. Napisal je številne strokovne članke v *Roditeljskem listu*, v *Sodobni pedagogiki*, v *Našem svetu* in drugih strokovnih časopisih. Bil je predsednik Društva defektologov Slovenije in član odbora Pedagoškega centra v Ljubljani. Od začetka je sodeloval pri oblikovanju novega zavoda in Učnih delavnic za gluhe učence v gospodarstvu v Ljubljani.⁵⁵

Učiteljska družina Feliksa in Alojzije Stres na Krasu in na Koroškem

Feliks se je rodil 12. januarja 1876 v Bovcu. Maturiral je 3. julija 1896 na učiteljski šoli v Kopru. Preizkus usposobljenosti za učitelja je opravil 20. novembra 1899 in leta 1900 pridobil mesto stalnega učitelja. Najprej je od 1. oktobra 1896 do 31. avgusta 1899 poučeval v enorazrednici v Svetem pri Komnu. Od 1. septembra 1899 do 31. avgusta 1904 je bil učitelj na enorazredni šoli v Temnici, kjer se je 21. marca 1900 poročil z domačinko Alojzijo Švara, roj. 11. marca 1877.⁵⁶ Tu sta se rodili hčerki Milena in Milka. Od 1. septembra 1904 do 20. julija 1914 je bil učitelj enorazrednice v Škrbini pri Komnu.⁵⁷ Tu so se rodili še trije otroci: Antonija, Boris in Gvido. Feliks je bil med domačini priljubljen in cenjen učitelj.⁵⁸ Njegovo dru-

⁵⁴ Vojko Kmetec, osebni podatki.

⁵⁵ Jakopič, Jože Kmetec sedemdesetletnik, *Delo*, 4. aprila 1981; Jakopič, Delež slovenskih učiteljev gluhih, str. 44; Jakopič, Ob 80-letnici Centra za rehabilitacijo sluha in govora, str. 215 sl.; Vojko Kmetec, osebni podatki.

⁵⁶ *Soča*, 22. 2. 1900, št. 22.

⁵⁷ Lavrenčič Pahor, *Primorski učitelji*, str. 381; *Ročni zapisnik z imenikom* (1901/2–1914/15).

⁵⁸ *Škrbina na Krasu*, str. 50.

žino so povezovala sorodstvene vezi z družino Kosovelovih v Tomaju na Krasu.⁵⁹ Leta 1910 se je Feliks udeležil kmetijskega tečaja v Gorici.⁶⁰ Na sokolskem zletu v Škrbini 8. junija 1913 je kot brat starosta krajevne sokolske čete pozdravil goste in jim zaželel najlepše spomine na sokolsko slavnost, pomembno za narodno prebujo ljudi na Krasu.⁶¹ Po vstopu Italije v vojno in odprtju soške fronte so bile Škrbina in druge vasi na kraški planoti zelo ogrožene v neposrednem frontnem zaledju. Učitelj Feliks je bil že od začetka vojne mobiliziran kot enoletni prostovoljec pri 5. strelskem polku (od 25. julija 1914 do 3. novembra 1918).⁶² Žena Alojzija in otroci so odšli v begunstvo leta 1916, ko so morali vaščani zapustiti kraj. V času 7. italijanske ofenzive septembra 1916 so začele padati granate na Komen in sosednje vasi.⁶³ V begunstvu so najprej živeli v Zamostecu in nato daljše obdobje pri gostilničarju Ivancu v Sodražici.⁶⁴ Po koncu vojne je Feliks do 31. januarja 1919 še poučeval v Škrbini, nato pa emigriral v Jugoslavijo.

Feliksova učiteljska pot na Koroškem se je začela v Sv. Danijelu (Šentanelu), kjer je bil učitelj od 1. februarja do 3. avgusta 1919. Višji šolski svet v Ljubljani ga je 4. avgusta 1919 dodelil za šolskega voditelja dvorazrednice na plebiscitnem ozemlju v Trušnjah (Mittertrixen) pri Velikovcu do 1. decembra 1920. Živel je ločeno od družine pri šolskih sestrah v Trušnjah. Hči Antonija in sin Boris sta v š. l. 1919/20 obiskovala meščansko šolo v Velikovcu, stanovala pa v domu mariborskih šolskih sester v Šentrupertu pri Velikovcu. Od 2. februarja 1920 do 12. novembra 1921 je bil Feliks začasni vodja šole v Novi Štifti pri Gornjem Gradu. Po plebiscitni odločitvi in izgubi Koroške je našel dom za družino in službo učitelja na podružnični šoli na Lešah pri Prevaljah, najprej od 13. novembra 1921 do 31. avgusta 1924 kot začasni učitelj. V šoli na Prevaljah je pridobil mesto stalnega učitelja od 5. septembra 1924.⁶⁵ Služba na Lešah in Prevaljah je pomenila zadnje desetletje njegovega učiteljevanja do upokojitve 30. septembra 1933. To je bilo tudi obdobje šolanja in osamosvojitve otrok.⁶⁶ Feliksova velika želja je bila, da bi se vrnil na Kras, vendar so ga od tega odvrgla sporočila o premeščanju primorskih učiteljev v notranjost Italije. Učitelj Feliks je bil ugleden član Sokola na Prevaljah. Kot

59 Antonija Kosovel Ravbar je izjavila avtorju prispevka na pogovoru v knjižnici v Velenju leta 1987, da se spominja obiskov Kosovelove družine pri Stresovih v Škrbini.

60 *Slovenski narod*, 5. 8. 1910, l. 50, št. 32.

61 *Soča*, 14. 6. 1913, št. 56.

62 Lavrenčič Pahor, *Primorski učitelji 1914-1941*, str. 381.

63 Po izjavi Antonije Stres je Feliks odpeljal sinova Borisa in Gvida s seboj v Štanjel, kjer je bil takrat v vojski, dan pred eksplozijo dveh granat v bližini šole, kjer sta se običajno igrala.

64 Antonija Stres, izjava.

65 ARS, AS 231. šk. 76. Personalne mape prosvetnega ministrstva (Feliks Stres).

66 Na sedemrazredni ljudski šoli na Prevaljah s štirimi vzporednicami je bil v š. l. 1927/28 šolski upravitelj Karel Doberšek, učitelji in učiteljice pa so bili: Franja Braz - Grivec, Drago Domnik, Janja Lebič - Linhart, Marija Kastelic, Ludvik Mašat, Josipina Može, Ožbolt Lodrant, Feliks in sin Boris Stres.

*Družina Feliksa in Alojzije Stres na Lešah avgusta 1922
po večletnem begunstvu. Ob Feliksu in Alojziji stojijo z leve otroci:
Boris, Milka, Milena, Antonija in Gvido. (Fototeka avtorja)*

prosvetni delavec je bil leta 1929 odlikovan z redom sv. Save.⁶⁷ Za svoje učiteljsko delovanje je prejel leta 1932 državno odlikovanje na učiteljskem zborovanju na Prevaljah.⁶⁸ Umrli je 17. oktobra 1955, žena Alojzija pa 11. julija 1957 na Prevaljah.

Tudi Feliks in Alojzija sta svoje otroke usmerjala v učiteljski poklic, od petih otrok so bili trije učitelji, skupaj z zakonci pa pet. Bili so učitelji in šolski upravitelji v šolah na Koroškem.

Najstarejša hči Milena se je rodila 17. novembra 1900 v Temnici na Krasu, umrla je v Domu starostnikov v Črnečah, 3. avgusta 1981. V letih 1916 do 1919 je obiskovala štiri letnike zaposlovalnih tečajev goriškega učiteljišča v Ljubljani, 8. julija 1919 je pridobila spričevalo zrelosti na Državnem ženskem učiteljišču v Ljubljani, 14. novembra 1921 pa spričevalo učne usposobljenosti. Milena je prva začela poučevati na Lešah, še preden se je družina Feliksa Stresa preselila na Koroško. Od 15. avgusta 1919 je poučevala kot začasna učiteljica na Lešah, od 13. novembra 1921 do 17. septembra 1922 v osnovni šoli v Dravogradu, od 4. oktobra 1922 pa je pridobila mesto stalne učiteljice v osnovni šoli na Prevaljah. Večji del svoje učiteljske poti je bila učiteljica v Libeličah, od 30. avgusta 1923 je tu imela mesto stalne učiteljice. 15. maja 1922 se je poročila z Ivom Močnikom, učiteljem

⁶⁷ UT, 12. 9. 1929, l. 69, št. 31, str. 5.

⁶⁸ UT, 18. 2. 1932, l. 72, št. 28, str. 4.

in šolskim upraviteljem v Libeličah. Sin Ivan (31. 12. 1938–14. 6. 2000) je bil inženir metalurgije.⁶⁹

Ivo Močnik se je rodil 22. junija 1892 v Strpni vasi (Traunsdorf) pri Šmihelu na Koroškem, umrl je 15. novembra 1965 v Libeličah. Končal je državno moško učiteljsko v Celovcu, 11. julija 1911 je maturiral in 29. oktobra 1913 pridobil spričevalo učne usposobljenosti. Pred prvo svetovno vojno je bil učitelj v Dobriču. V letu 1919 je poučeval na osnovnih šolah na plebiscitnem ozemlju: bil je šolski vodja v Žvabeku pri Pliberku, učitelj v Mežici in šolski vodja na osnovni šoli Škofiče in Ledince. Po plebiscitu je moral zaradi preganjanja narodno zavednih Slovencev zbežati z avstrijske Koroške. Na osnovni šoli Prevalje je bil najprej od 1. novembra 1920 nameščen za učno pomoč, od 7. februarja 1921 za učitelja. Od 4. oktobra 1922 je bil dodeljen na osnovno šolo v Libeličah, od 30. avgusta 1923 kot nadučitelj.⁷⁰ Kot učiteljski par sta imela Ivo in Milena Močnik pomembno vlogo pri utrjevanju slovenske pripadnosti Libelič. Na šoli, ki je po njuni zaslugi postala povsem slovenska, sta uvedla različne krožke ter razvila šolsko gospodarstvo in kmetijsko vzgojo. Organizirala sta številne izobraževalne tečaje. V letih od 1941 do 1945 je bila družina izgnana v Srbijo. Učitelj Ivo Močnik je bil upokojen 16. januarja 1949, po sedemintridesetih letih službovanja. Milena je po vrnitvi še poučevala v Libeličah, zadnja leta pred upokojitvijo pa v Dravogradu. Ivo Močnik izvira iz narodno zavedne družine iz Strpne vasi pri Šmihelu. Njegov brat Peter Močnik (1887–1973) je bil nadučitelj na tolstovrški šoli v Guštanju, od leta 1924 pa vrsto let okrajni šolski nadzornik in organizator čebelarstva.⁷¹

Milka (1902–1987) se je poročila z Joškom Kokolom, uradnikom premogovnika na Lešah. V družini, ki je po vojni živela v Domžalah, sta živeli hčerki Milica, poročena Valenčič, in Sonja.

Antonija (Tončka), moja pričevalka o učiteljih Stres, se je rodila 12. januarja 1905 v Škrbini, umrla je v Domu starostnikov v Črnečah 28. novembra 1996. Živela je s starši na Prevaljah. Zaposlena je bila v šolski kuhinji v osnovni šoli na Prevaljah in bila dolgoletna blagajničarka Planinskega društva Prevalje.⁷²

Boris se je rodil 25. avgusta 1907 v Škrbini, umrl je 19. decembra 2005 v Sežani. V š. l. 1919/1920 je obiskoval prvi razred gimnazije v Velikovcu.⁷³ Šolal se je na meščanski šoli v Žalcu. Državno moško učiteljsko v letih 1923–1927 obiskoval v Mariboru, tu je 23. junija 1927 pridobil zrelostno spričevalo in 26. aprila 1929 opravil strokovni izpit. Služboval je od leta 1927 do 1941 na Prevaljah, najprej kot učiteljski pripravnik, od 28. avgusta 1927 kot začasni in od 8. junija 1930 kot stalni

69 ARS, AS 231 šk. 28. Personalne mape prosvetnega ministrstva (Milena Močnik - Stres).

70 ARS, AS 231 šk. 28. Personalne mape prosvetnega ministrstva (Ivo Močnik).

71 Logar, *Libeliče*, str. 47, 157–158, 163, 179–182, 186, 190–191 in 208; Stalež šolstva in učiteljstva ter prosvetnih in kulturnih ustanov v Dravski banovini leta 1934.

72 Gvido Stres, osebni podatki.

73 Stalež, 14. 11. 1930.

Učiteljski zbor osnovne šole Prevalje leta 1933. Učitelj Feliks Stres (sedi drugi z leve), sin Gvido (stoji drugi z leve), sin Boris (sedi zadnji na desni). V sredini sedi upravitelj šole Karel Doberšek. (Fototeka avtorja)

učitelj. 12. februarja 1933 se je poročil z učiteljico Miro Koser. Hči Majda, rojena 12. septembra 1937, poročena Popović, je diplomirana biologinja v pokoju.⁷⁴ Po letu 1945 se je Boris vrnil na prevaljsko osnovno šolo kot učitelj razrednega pouka, bil do leta 1957 ravnatelj na razredni stopnji in pomočnik ravnatelja do upokojitve leta 1970. Vodil je lutkovno skupino in aktivno deloval v gledališki skupini društva Svoboda na Prevaljah.⁷⁵

Mira Stres, rojena Koser, se je rodila 8. avgusta 1909 v Ljubljani, umrla 26. marca 1983 na Prevaljah. Obiskovala je Državno žensko učiteljsišče v Mariboru in 15. junija 1929 pridobila zrelostno spričevalo. Istega leta je končala tudi srednjo glasbeno šolo v Mariboru in v Pragi absolvirala dva semestra glasbenega konservatorija. Leta 1932 je opravila učiteljski strokovni izpit. Od 22. marca 1930 je najprej učila kot začasna učiteljica pri Sv. Juriju ob Pesnici, od 18. julija 1930 je bila učiteljica pri Sv. Jakobu v Slovenskih goricah. Od 23. avgusta 1933 je bila učiteljica na tolstovrški osnovni šoli v Guštanju, 26. avgusta 1934 na lastno prošnjo

⁷⁴ ARS, AS 231 šk. 42 Personalne mape prosvetnega ministrstva (Boris Stres); *Stalež šolstva*, l. 1934: v š. l. 1933/34 so na šoli v Prevaljah učili: ravnatelj Karel Doberšek, Danica Alt, Franja Braz, Adolf Černec, Josipina Kocijančič, Ivan Lebič, Janja Lebič - Linhart, Ožbolt Lodrant, Mojzija Soršak - Debeljak in Boris Stres. Marica Soršak pa je bila dodeljena prosvetnemu referentu na Prevaljah.

⁷⁵ *Biografski leksikon občine Prevalje*, str. 498 sl.

Zadnja skupna fotografija družine Feliksa in Alojzije Stres in njunih otrok z družinskimi člani. Sedijo z leve: Joško Kokol, Milena Močnik-Stres, Feliks in Alojzija Stres, Ivo Močnik, Milka Kokol, rojena Stres. Stojijo z leve: Gvido in Katarina Stres, Mira in Boris Stres, Antonija Stres, Marica in Foltej Močnik, Ivan Močnik mlajši. (Fototeka avtorja)

premeščena na Prevalje.⁷⁶ Od leta 1934 do upokojitve leta 1971, s prekinitvijo med vojno, je poučevala na Prevaljah, sprva kot učiteljica razrednega pouka, nato kot predmetna učiteljica glasbe. V petdesetih in šestdesetih letih 20. stoletja je imela pomembno vlogo v kulturno umetniškem življenju na Prevaljah.⁷⁷

Gvido se je rodil 18. maja 1909 v Škrbini na Krasu, umrl je po dolgotrajni bolezni 6. novembra 1962 v bolnišnici v Črni na Koroškem.⁷⁸ Po končani meščanski šoli v Žalcu in v Mariboru je obiskoval učiteljske v Mariboru (1926–1931), tu opravil diplomski (15. 9. 1931) in strokovni izpit (7. 12. 1937). Po devetih mesecih šolske prakse v osnovni šoli na Prevaljah je dve leti učil kot učiteljski abiturient na Lešah. V dvorazredni šoli v Lokovici, »tunelski šoli«, je učil od 1934 do 1941.⁷⁹ Na isti šoli je takrat učila tudi učiteljica Franja Kopriva - Lešnik, žena učitelja in pisca slovenskih jezikovnih vadnic Alfonza Koprive.⁸⁰ Leta 1940 se je poročil z

⁷⁶ ARS, AS 231 šk. 76, Personalne mape prosvetnega ministrstva (Mira Stres).

⁷⁷ Biografski leksikon občine Prevalje, str. 501 sl.

⁷⁸ Rojstni list za Gvida Stresa, Dekanijski urad Komen, 19. 3. 1990.

⁷⁹ ARS, AS 231. šk. 42, Personalne mape prosvetnega ministrstva (Gvido Stres); UT, 22. 3. 1934, l. 74, št. 13.

⁸⁰ Stalež šolstva in učiteljstva, leta 1934.

domačinko Katarino Srebre (rojena 20. 6. 1921, umrla 2. 2. 2005). V družini je bilo pet otrok: Gvidek (1941–1946), ki je umrl kot otrok, Branko, rojen 17. maja 1944, geometer, upokojen, Jože, rojen 11. aprila 1951, dipl. ing. lesarstva, upokojen, in Alenka, rojena 1. septembra 1953, dipl. socialna delavka, direktorica SIJ ZIP center d.o.o. Ravne na Koroškem. Guido, avtor prispevka, rojen 8. marca 1947, dipl. zgodovinar, sem bil po začetnem službovanju v Slovenskem šolskem muzeju več kot trideset let učitelj zgodovine na Elektro in računalniški šoli Velenje in v duhu tradicije naše rodbine zaključil dolgo učiteljsko pot svojih prednikov. Skupaj z ženo Francko, rojeno Vogrin 2. marca 1950, germanistko, profesorico angleškega in nemškega jezika na gimnazijah v Velenju in na Ravnah na Koroškem, sva bila učiteljski par že četrte generacije učiteljev Stresov.⁸¹ V Lokovici je Guido skupaj z učiteljico Ivanko Turšič poučeval do začetka vojne 6. aprila 1941. Do kapitulacije Jugoslavije je deloval kot prostovoljec jugoslovanske vojske. Po aretaciji nemške policije je bil v letih 1941/42 v internaciji v taborišču za oficirje jugoslovanske vojske v Warburgu v Nemčiji. Po vrnitvi na Faro pri Prevaljah, kjer je med vojno živela družina, se je zaposlil kot civilni uslužbenec na železniški direkciji v Dravogradu. Po koncu vojne je bil ponovno učitelj v Lokovici, od leta 1947 pa je bil upravitelj šole v Pamečah pri Slovenj Gradcu. V šoli je prirejal razstave risb in ročnih del učencev in sodeloval v krajevnem kulturnem življenju. Aktiven je bil tudi pri začetkih gradnje nove osnovne šole v Pamečah. Zaradi bolezni se je zaposlil v Študijski knjižnici na Ravnah na Koroškem in leta 1957 se je družina preselila v stanovanje na gradu. V š. l. 1960/61 je učil risanje na Osnovni šoli I na Ravnah na Koroškem. Kot amaterski slikar je svojo ljubezen do slikanja najbolj izkazal v tehniki olje na platnu, najraje pa je slikal motive iz narave. Velika je zapuščina njegovih slik, ki še danes krasijo marsikateri dom. Svoj slikarski dar je z nekim posebnim občutkom prenašal na mlade rodove.

Viri in literatura

Arhivski viri

Arhiv republike Slovenije (ARS), AS 231 Personalne mape učiteljstva, šk. 28 (Ivo Močnik, Milena Močnik - Stres), šk. 42 (Boris Stres, Guido Stres), šk. 76 (Feliks Stres, Mira Stres).

Dekanijski urad Komen, rojstni list za Gvida Stresa, rojen v Škrbini 18. 5. 1909.

Po knjigi Status animarum župnije Škrbina št. 84, župnik in dekan Franc Krapež. Originalna krstna knjiga je med 2. svetovno vojno izginila.

Kleiner Arier Nachweis za Gvida Stresa, Matični urad v Prevaljah med vojno (brez datuma).

81 Guido Stres, osebni podatki.

- Rodovnik rodbine Donjčevih, Stres, iz Sužida 15, nova 31, napisal župnik Franc Rupnik v Kobaridu, 12. 3. 1989 (tipkopis), poslal prof. dr. Vojko Kmetec 11. 11. 2017.
- Župnija Bled v Nadškofijskem arhivu Ljubljana (NŠAL): mrliški list iz prepisa mrliške matične knjige župnije Bled Nadškofije Ljubljana št. 180/16, zvezek: 1917, št. 17 za Antona Stresa, poslal v pismu namestnik vodje arhiva Tone Krampač, 16. 3. 2016.
- Župnija Bovec: Krstna knjiga VI, leto 1880, št. 35 in Mrliška knjiga IV, leto 1964, št. 6, podatke za Guido-Bogoljub Stres poslal v pismu Boštjan Fegic, kaplan v Bovcu, 8. 4. 2016;
- Župnija v Šturjah v Škofijskem arhivu Koper (ŠAK): rojstni podatek za Amalijo Schlegel posredoval arhivar Luka Tul, 25. 1. 2016.
- Župnijski urad Kobarid: rojstna matična knjiga za Antona Stresa, poslal v pismu Ivan Blažič, župnik v Kobaridu, 16. 2. 2016.

Objavljeni viri

- Imenik šolskih oblastnij, šol in učiteljev po Slovenskem, t. j. na slovenskem Štajerju, Kranjskem, slovenskem Korotanu, Primorskem in slovenskem Ogrskem.* Ljubljana: Slovensko učiteljsko društvo, 1874.
- Koledar Družbe sv. Mohorja, Celovec* (uporabljena leta 1876–1916).
- Letopis Matice Slovenske 1869–1912.* Ljubljana: Matica Slovenska, 1869–1912.
- Popotnikov Koledar za slovenske učitelje s popolnim imenikom šolskih oblastnij, učiteljev ljudskih šol in učiteljskega osebja po Južno-Štirnem, Kranjskem, Primorskem in slovenskem delu Koroškega po stanju v začetku šolskega leta* (uporabljeni letniki: 1886/87, 1887/88, 1888/89, 1891/92, 1892/3, 1894/95, 1896/97)
- Ročni kažipot po Goriškem in Gradiščanskem za leta 1894–1923.* Gorica: Goriška tiskarna.
- Ročni zapisnik z imenikom ljudskih šol in učnega osebja na Kranjskem, Južnem Štajerskem in Primorskem in z osebnim staležem krajnega ljudsko-šolskega učiteljstva za šolsko leto ...* (uporabljeni letniki: 1901/2–1914/15).
- Ročni zapisnik Zveze jugoslovanskih učiteljskih društev Julijske krajine:* za leto 1922, 1923.
- Stalež šolstva in učiteljstva ter prosvetnih in kulturnih ustanov v Dravski banovini:* leto 1928, 1930, 1934.

Časopisi

- Delo:* 4. april 1981, Jože Kmetec sedemdesetletnik.
- Planinski vestnik:* letnik 18 (1912), št. 9.
- Slovenec:* uporabljene številke leto 40 (1912), št. 184, 185; leto 43 (1915), št. 205, 208.
- Slovenski narod:* uporabljene številke leto 43 (1910), št. 32; leto 45 (1912), št. 185; leto 48 (1915), št. 209.

Soča: uporabljene številke tečaj 6 (1876), št. 39; tečaj 8 (1878), št. 24; tečaj 11 (1881), št. 48; tečaj 12 (1882), št. 45; tečaj 14 (1884), št. 44; tečaj 27 (1897), št. 40; tečaj 30 (1900), št. 22; tečaj 31 (1901), št. 91; tečaj 35 (1905), št. 5; tečaj 42 (1912), št. 49, št. 79 in št. 92; tečaj 43, (1913), št. 32, št. 56.

UT – Učiteljski tovariš: uporabljene številke letnik 7 (št. 3), 1867; letnik 47 (št. 42, 45), 1907; letnik 55 (št. 15), 1915; letnik 69 (št. 31), 1929; letnik 72 (št. 28), 1932; l. 74 (št. 13), 1934.

Ustni in drugi viri

Pričevanje Antonije Stres, 2. 11. 1991 in 14. 7. 1992 na Prevaljah.

Gvido Stres: podatki iz osebne arhiva.

Vojko dr. Kmetec: podatke o družinskih članih iz osebne arhiva posredoval 11. 11. 2017.

Literatura

Bajt, Vida, O šoli v Cerknem od njene ustanovitve do leta 1923, *Šolska kronika* 16/XL, 2007, št. 2, str. 235–249.

Bovški zbornik: ob 800-letnici prve pisne omembe župnije Bovec: 1192–1992. Tolmin: Tolminski muzej, 2004.

Gabršček, Andrej, *Goriški Slovenci*, I., II. knjiga, Ljubljana: v samozaložbi, 1932, 1934.

Jakopič, Bogo, Delež slovenskih učiteljev gluhih pri strokovnem in splošnem izdajateljskem delu, *Kronika*, 23, 1975, št. 1, str. 41–45.

Jakopič, Bogo, Ob 80-letnici Centra za rehabilitacijo sluha in govora v Ljubljani, *Kronika*, 28, 1980, št. 3, str. 212–217.

Kobal, Peter, Bovec in njegova okolica. V: *Bovško berilo. Izbor manj znanih člankov o Bovškem*. Nova Gorica: Goriški muzej, 1971, str. 34–46.

Kočar, Tomaž, *Nekdanji Breginj*. Breginj: Turistično društvo, 1999.

Komac, Vlasta Terezija, *Zakladnica bovške preteklosti*. Idrija: Založba Bogataj, 2002.

Lavrenčič Pahor, Minka, *Primorski učitelji: 1914–1941: prispevek k proučevanju zgodovine slovenskega šolstva na Primorskem*. Trieste/Trst: Narodna in študijska knjižnica, 1994.

Logar, Bertej, *Vsaka vas ima svoj glas 7: Libeliče*. Celovec: Mohorjeva družba, 1994.

Marušič, Branko, *Doktor Karel Lavrič (1818–1876) in njegova doba*. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2016.

PSBL – Primorski slovenski biografski leksikon

Rutar, Simon, *Zgodovina Tolminskega, to je: Zgodovinski dogodki sodnijskih okrajev Tolmin, Bolec in Cerkno ž njih prirodoznanskim in statističnim opisom*. Gorica: Josip Devetak, 1882. *PSBL – Primorski slovenski biografski leksikon* (ur. Martin Jevnikar). Gorica: Goriška Mohorjeva družba, 1974–1994.

SBL – Slovenski biografski leksikon, III. knjiga, 11. zvezek.

Sedmak, Drago, *Življenje v Kobaridu med prvo svetovno vojno*, Celovec: Mohorjeva družba, 2001.

- Stres, Peter. *Idrsko in Mlinsko: oris preteklosti vasi pod Matajurjem od давnine do 15. 9. 1947: ob 910-letnici prve omembe vasi Idrsko in Mlinsko*. Nova Gorica: Založba Branko, 1994.
- Strojin, Tone. *Zgodovina slovenskega planinstva. Slovenska planinska organizacija SPD-PZS 1893–1948–2003*. Radovljica: Didakta, 2009.
- Suhodolčan Dolenc, Marija in Jukič Margareta: *Biografski leksikon občine Prevalje*. Prevalje: Občina, 2005.
- Šantel, Saša. Spomini. V: Marušič, Branko (ur.). *Goriški spomini. Sodobniki o Gorici in Goriški v letih 1830–1918*. Gorica: Goriška Mohorjeva družba, Gorica 2002, str. 185–213.
- Škrbina na Krasu. Berila zvezek 4. Urednik Branko Marušič. Nova Gorica: Goriški muzej Nova Gorica, 1975.
- Štucin, Ana. *Narodna čitalnica v Cerknem in njen čas*. Cerkno: Mestni muzej Idrija, 1999.
- Tul, Vlasta. Slovensko izobraževališče za učiteljice v Gorici. V: Tul, Vlasta; Trpin, Drago (ur.). *Učiteljice v šolskih klopeh. Zbornik ob 130. obletnici ustanovitve Slovenskega učiteljskega društva v Gorici*. Nova Gorica: PANG, 2005, str. 111–127.
- Tuma, dr. Henrik. *Planinski spisi*. Ljubljana: Založba Tuma, 2000.
- Tuma, Henrik. *Pisma, osebnosti in dogodki (1893–1935)*, Zgodovinski inštitut Milka Kosa ZRC SAZU/Zbral in uredil Branko Marušič. Devin, Ljubljana, Trst: Branko, 1994.
- Uršič, Hinko. Soška podružnica SPD; Žarko Rovšček: *Kronika Soške podružnice SPD, V: Stoletje planinstva na Tolminskem*, Tolmin 1996.
- Vovko, Andrej. Družba sv. Mohorja, Slovenska matica in Družba sv. Cirila in Metoda na Kobariškem pred prvo svetovno vojno. V: Stres, Peter (ur.). *Kobariško berilo*. Gorica: Goriška Mohorjeva družba, 2011, str. 256–279.

Zusammenfassung

Lehrer und Lehrerinnen Stres in Görz und Kärnten – Chroniken der Lehrerfamilien Stres in Görz, Kärnten und Laibach **Gvido Stres**

Der Artikel präsentiert den Lebensweg von drei Generationen von Lehrern und Lehrerinnen der Familie Stres aus Görz vom Ende der sechziger bis zu den frühen siebziger Jahre des 20. Jahrhunderts. Die ersten Lehrer aus der Lehrerfamilie waren Anton Stres aus Sužid bei Kobarid und Amalija, geb. Schlegel aus Šturje bei Ajdovščina, die in Bovec, Breginj und Sedlo unterrichteten. Sechs ihrer acht Kinder waren Lehrer: Die Söhne Anton und Feliks und die Töchter Fani, Ema Marija, Milena und Stanka, die an der Lehrerschule in Koper und Gorica ausgebildet wurden, waren nationalbewusste Lehrer an Schulen in der Görz Region und dazu aktiv auch außerhalb der Schule. Anton (Tonin), Lehrer in Idrsko und Oberlehrer in Cerkno, war einer der Anfänger des slowenischen Alpinismus auf der Soča Seite der Julischen Alpen und Autor von Artikeln über Alpinismus. Vera, die Tochter von Tonin und seiner Frau Karla, geboren Lunder,

lehrte Pädagogik in Ljubljana. Nach dem Zweiten Weltkrieg machte sie sich mit ihrem Ehemann Jože Kmetec als Pädagogin und Surdopädagogin am Institut für gehörlose Jugend in Ljubljana geltend. Vater Anton und Tochter Fani, Lehrerin in Kobarid, starben während des Ersten Weltkrieges als Flüchtlinge in Ljubljana und Bled, während Mutter Amalija nach dem Krieg mit ihren Töchtern von Ljubljana nach Görz in ihr eigenes Haus zurückkehrte, wo die Lehrerinnen Milena und Stanka eine schwierige Zeit unter der faschistischen Autorität Italiens durchmachten. Die Familie von Alojzija und Feliks Stres, der vor dem Ersten Weltkrieg in Temnica und Škrbina in Karst unterrichtete, verbrachte mehrere Jahre im Exil in Dolenjsko und zog schließlich in 1921, als Feliks eine Lehrerstelle in Leše bei Prevalje bekam, nach Kärnten. Drei ihrer fünf Kinder waren Lehrer: das Lehrerpaar Milena Stres und Schulverwalter Ivo Močnik haben wesentlich zur Konsolidierung der slowenischen Zugehörigkeit von Libelič zwischen den beiden Weltkriegen beigetragen, Boris und Mira Stres, ein Lehrerpaar an der Schule in Prevalje, hatten zwei Jahrzehnte nach dem Zweiten Weltkrieg eine wichtige Rolle im kulturellen Leben in Prevalje. Gvido, auch ein Amateur-Maler, unterrichtete an den Schulen in Lokovica und Pameče und arbeitete von 1957 an als Bibliothekar in der Bibliothek in Ravne in Kärnten.